

BURDINA ETA MENDIA

Trianoko Mendien eta Galdames udalerriaren ingurua Bizkaiak XIX. mendearen erdialdetik aurrera jasan zituen meatzaritza-lan gogorren lekuko adierazgarrietako bat da. XX. mendearen hasieran, Trapagaran, Ortuella eta Abanto-Zierbena udalerriek osatzen duten Meatzaldeko eremu hau Europako meatze-ustiategi garrantzitsuenetako bat bilakatu zen. Bertako paisaietan barrena egitea baino modu hobirik ez dago eskualdea ulertzeko. Izan ere, bisitariek XX. mende hasierako jarduera industrial, sozial eta aldarrikatzaile frenetikoaren oihartzuna entzun dezakete oraindik ere Meatzaldean.

Bizkaiko Meatzaldea ezagutzeko bi ibilbide proposatuko dizkizugu, elkarren osagarri direnak:

1. IBILBIDEA

> Larreinetako funikularra > Zugaztietako meatze-herrixka > Zugaztietako meatzeak

Erromatarrek jada ezagutzen zituzten Trianoko Mendiak bertako burdinaren ugartasun eta kalitateagatik; hala ere, aire zabaleko meatokien ustiapen masiboa ez zen XIX. mendearen erdialdera arte hasi. Burdinaz eta historiaz (baita istorioz ere) betetako mendi hauek arakatzeko, ibilbidea Trapagarango La Escontrilla auzoan dagoen Larreinetako funikular-geltokian hastea gomendatzen dizugu. Garraio publikoan (Bizkaibusean edo Renfe Aldiriak sarearen C2 linean) zein ibilgailu pribatuan irits zaitezke hona

1926an inauguratu zuten **Larreinetako funikularra**, Zugaztietako meatze-herrixka Trapagarango herrigunearekin komunikatzeko (udalerriak San Salvador del Valle izena zeukan orduan). Igoera, 10 minutu ingurukoa, errepidez egin ohi zen ordu eta erdian funikularra eraiki aurretik, eta, **beraz, garraibide berria ezinbesteko elementu bihurtu zen herrixkan bizi ziren meatzarien familientzat.**

*Azpiegituraren balio historikoa eta soziala ikusita, **Sailkatutako Kultura Ondasun izendatu zuen Eusko Jaurlaritzak, monumentu-multzo kategoriarekin; aipatzekoak dira, batik bat, minerala eta ibilgailuak (eta ez bakarrik pertsonak) garraiatzeko egin ziren diseinugokitzapenak. Horiek horrela, Larreinetako funikularra erakargarri hutsa bilakatu da hainbat arrazoirengatik, besteak beste: ingurune naturala, burdinbidearen 1.198 metroko trazadura bitxia eta haren plataforma horizontala, European parekorik ez duena.***

Larreinetako funikularra

Ikuspegiak gero eta ederragoak dira gora egin ahala. Larreineta auzora iritsitakoan, **funikular-geltokiko terrazara** igotzea gomendatzen dizugu, Meatzaldeko, Ezkerraldeko eta, egun garbietan, Bilboko eta Getxoko bista zoragarriak miresteko.

Behin goian, 20 bat minutuko ibilaldia egingo dugu, pauso lasaian, funikularretik Zugaztieta meatze-herriraino. Autobus-zerbitzu bat ere badago, ibilbidea laburtzeko aukera ematen diguna (erabaki burutsua eguraldi txarra egiten badu). Ibiltzen hasi eta gutxira, paisaiaren ikusgarritasuna sumatuko duzu. Gaur egun natura hutsa dena sekulako ilargi-paisaiak osatzen zituzten meatze-ustiategiak ziren duela **hamarkada gutxi Denborarekin, ordea, landaredia lehenera etorri da**, eta antzinako meatze-putzuak aintzira bihurtu dira.

Ia konturatu gabe, **Zugaztieta herrixkara iritsiko gara Monumentu-multzo izendatu zuten** 2003an, meataritzak utzitako ondarearen adibide nabarmenetako bat delako. Izan ere, hauxe da Bizkaiko meataritza historikoaren auzorik adierazgarriena.

Zugaztieta meatze-herrixka. 60. urtea.

Badakigu 1870ean 400 auzokide inguru bizi zirela gaur egun Zugaztieta deritzonaren inguruetan. Hasi batean, **egurrezko barrakoiak** eraiki zituzten, familiak meategietatik ahalik eta gertuen bizi zitezen, meataritzaren beharren ondorioz, etxeak maiz eraitsi behar zituztelako, eta bizilagunak lekuz aldatu. Barrakoiak zeregin hori errazten zuten. Oraindik ere

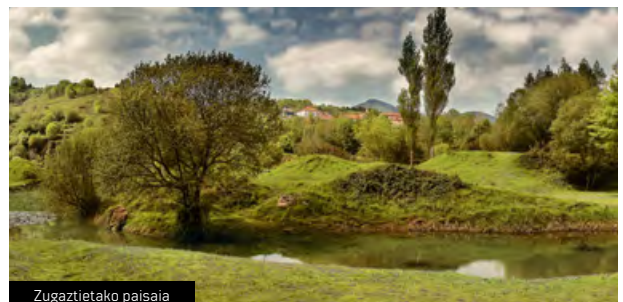
zutik jarraitzen dute egurrezko etxebizitza batzuek, eta horietako bat Euskal Herriko Meataritzaren Museoaren bidez bisita dezakegu.

Denboraren poderioz, Zugaztieta hazi egin zen eta, 1911an, "3.000 pertsona bizi diren auzune nabar" gisa deskribatu zuten. Aurrerago, hainbat ekipamendu sortu ziren herrian, hala nola ospitale bat, eskolak, babes-etxea eta ekonomatoa, eliza bat, langile katolikoaren zirkulua, Herriko Etxea, etab. Hirigintzaren aldetik, Zugaztieta erdiko plaza baten inguruan antolatuta zen, sare-formako kale-plano batean oinarrituta. Enparantza da auzoaren erdigunea, eta bertan daude ekipamendu gehienak: parrokia-eliza, musika-kioskoa eta sindikatuen egoitzak.

Atsedeen pixka bat hartu ondoren, nahitaezkoa da bertako gastronomia dastatzea (agian platerik sonatuena: babarrunak sakramentuekin). Tripakada jaisteko, **meatze-putzen artean (aisia-gunea) ibiltzea** gomendatzen dizugu.

Zugaztieta paisaia

Herrixka ikusteko aukera ez ezik, esan gabe doa ingurune naturalaren eta bertako paisaien ikuspegi harrigarriak ere eskaintzen dituela Zugaztieta XIX. mendearen amaieran, lehergailuak erabiltzen hasi ziren burdin minerala aire zabaleko meatokietatik erauzteko. Leherketen ondorioz, ustiategia maila freatikoraino iristen zen hainbat lekutan eta, orduan, ura ponpekin xukatu behar izaten zuten lanean jarraitu ahal izateko. Meatzeen ustiapena bertan behera gelditu zenean, lurpeko ura azaleratu zen, eta hainbat putzu sortu ziren, hala nola Hostión, Blondis eta Parkotxa direlakoak. Gaur egun aintzirak dira, paseatzeko eta naturaz gozatzeko paisaia zoragarria osatzen dutenak. **"Meatzalde Goikoa" eskultura-parkea** ere inguruan dago, eta Néstor Basterretxearen eta beste artista batzuen formatu handiko artelanak daude ikusgai.

Ilargi-paisaia

Gaur egun natura hutsa dena sekulako ilargi-paisaiak osatzen zituzten meatze-ustategiak ziren duela hamarkada gutxi. Denborarekin, ordea, landaredia lehenera etorri da, eta antzinako meatze-putzuak aintzira bihurtu dira.

Hosti3n putzua Zugaztieta ondoan dago eta hiruetatik handiena da. Mame, Carmen eta Orconera meatzeen lurretan dago Izen hori langilezain euskaldun batetik omen datorkio, ez baitzuen ondo egiten gaztelaniaz, eta lana ondo egiten ez zuten meatzariei "yo dar hosti3n" esaten zien, mehatxuka.

Herrixka eta meatze-putzuak bisitatzearaz gain, **Peñas Negras Ingurumen Interpretazio Zentror**a ere hurbiltzea gomendatzen dizugu. Zugaztietaetik 2,5 km-ra dago, eta oinez (40 minutu inguru), bizikletaz (15 minutu) edo autoz (10 minutu) joan zaitezke. Bertan, Meatzaldeko naturaguneez jarduera industrialen ondorioz jasan duten eraldaketaren gakoak ezagutzeko aukera izango duzu, ingurumenaren ikuspegitik.

2 IBILBIDEA:

Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoa eta Bodovalleko meatze-hobia (Concha II meatzea)

Ibilbide hau eta aurrekoa elkarren osagarri dira, eta, beraz, biak konbinatzea gomendatzen dugu. Zehazki, Abanto-Zierbenako Gallarta auzoan dagoen **Euskal Herriko Meatzaritzaren Museora** eramango gaitu. Zugaztietaiko meatze-herrixkaren eta Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoaren arteko distantzia 5 kilometrokoa da, eta ez dago bata bestearekin komunikatzen duen garraio publikorik; beraz, bi tokiak elkarren segidan bisitatu ahal izateko, ibilgailu pribatua edo bizikleta beharko duzu.

Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoa

2001ean ireki zituen ateak Gallarta auzoko hiltegi zaharrea, 1980ko hamarkadaz geroztik meatzari eta siderurgiako langile izandakoek mendi eta lantegietan bildu zituzten piezak, erremintak, makinak eta dokumentazioa ikusgai jartzeko eta ezagutarazteko xedearekin. Urteetan zehar osatutako bilduma ikusgarria da. Museoa Dolores Ibarruri buruzagi politikoari eskainitako guneta tematikoa bat ere badu, 1895ean Gallartako (Abanto-Zierbena) Peñucas auzunean jaio baitzen "Pasionaria" ospetsua.

Zugaztietaiko meatze-putzuak

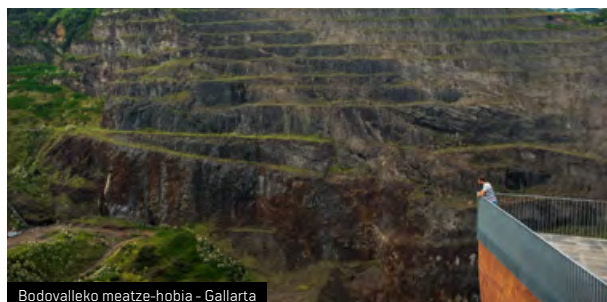
Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoaren aldamenean, **Concha II meatzea zabaltzen da (Bodovalleko meatze-hobia edo Concha 2.a izenekin ere ezaguna)**. Euskadiko aire zabaleko ustiategiirik handiena da.

1968an martxan jarri zenetik 1983an jarduera bertan behera utzi zen arte, 14 milioi metro kubiko material induskatu ziren meatzean. Lurpeko burdin minerala erauzi ahal izateko, lursailen jabe zen meatze-konpainiak Gallarta herri zaharra eraistea erabaki zuen. Horren ondorioz, 225 familia baino gehiago auzune berrira eraman zituzten.

Ustiategiak bidea eman zion Bodovalleko meatzeari. Hobiak 50 kilometroko lurpeko galeriak zituen, eta Bizkaiko burdingintza bultzatu zuen urteetan zehar.

Industria-garaiko orbain txundigarri hau agerian da Meatzaldean gaur egun, paisaia hainbeste eraldatu zuen meatze-jardueraren oroigarri moduan. Ingurua miresteko, nahitaezko bisita da Ekoetxea Meatzaldea ingurumen-zentroko begiratokia.

Bodovalleko meatze-hobia - Gallarta

Meatze-hobia monumentu izendatu zuten 2011n. Izugarri handia da: alderantzizko kono formako zuloa, 700 metroko perimetroa, 350 metroko diametroa eta 150 metroko sakonera dituena. Kota baxuena itsas mailatik 37 metrora dago.

Apold-Fleisner kiskalketa-labeak, Ortuella

➔ **Ortuellaz** hitz egitea Bizkaiko meatzaritzaren jatorriaz hitz egitea da, udalerrri honetan kokatu baitzen foru lurraldeko lehen meatze-burdinbidearen geltoki terminala (Trianokoa), baita mea garraiatzeko intermodal-geltoki handiena ere. Izan ere, Franco-Belga eta Orconera enpresek, garaiko bi meatze-konpainia nagusiek, minerala biltzeko zentro logistikoak zeuzkaten Ortuellan. Bertako kiskalketa-labe ugarietan burdina tratatzen zuten itsasadarreko zamalekuetara trenez eraman aurretik, bai itsasoz esportatzeko, bai Bizkaiko Labe Garaietan erabiltzeko.

Udalerriko ondare-elementu guztien artean, **siderita kiskaltzeko Apold-Fleisner labe** nabarmentzen da, Franco-Belga konpainiaren enkarguz eraikia.

Sailkatutako Kultura Ondasun izendatu zuten 2008an, monumentu-multzo kategoriarekin. Labeak ez du parekorik Europan, eta 1961etik 1975era iraun zuen martxan bete-betean, burdin minerala aberasteko. Aurrerapen tekniko nabarmena suposatu zuten, fuel-olioa erabiltzen baitzuen ikatzaren orde, eta erregaia ez zen mineralarekin nahasten. Gainera, hautsa eta kea ateratzeko sistema bat zuten, kiskalketa-prozesuak sortzen zuen kutsadura atmosferikoa murrizteko. Ekipamendu soziokultural eta administratibo gisa birgaitu da labea. Hala ere, haren lurpean badaude ontzirelekuaren, mineral-garbitegiaren eta burdinbidearen hondakinak. Azken honetatik mea garraiatzeko bagonetak igarotzen ziren.

Bestalde, Ortuellako herrigunean, Bizkaiko meatzarien (Otxartaga parkean) eta harri-zulatazailen (pilotalekuan) omenez eraikitako monumentuak bisitatzeko aukera izango dugu. Geltokiko etorbidea hartuz gero, herriko plazara iritsiko gara, udaletxea dagoen lekura; haren parean, 1928ko San Felix Kantalizio eliza dago, udalerriko zaindaria. Kale horretatik aurrera eginez gero, RENFERen geltokirantz, Bilbao meategiko kiskalketa-labearekin topo egingo dugu. Saugal eta Bañales auzoen artean dago, eta 1958an eraiki zuten.

Beste aukera bat da **Orconera** (Ortuella) eta

Trapagaran lotzen dituen **Bide Berdean** barrena egitea. 4 kilometro luze da, eta bidegorri itxura du. Ibilbideak Franco-Belga enpresaren antzinako meatze-trenbideari jarraitzen dio. Argizatutako sei tunel zeharkatuko ditugu (hala ere, linterna bat eramatea komeni da), eta hiru aisia-gunetan geldialdia egin ahalko dugu, Ezkerraldeko ikuspegi ederrez gozatzeko.

Orconeratik **Euskal Herriko Meatzaritzaren Museora**

oinez edo bizikletaz ere hurbil gaitzke. Bi koloretako bidegorria amaitzen denean, bide-zoruan oinezkoentzako eta bizikletentzako markak dituen errepidetxo bat hartuko dugu. Trafiko gutxi duen arren, kontu handiz ibiliko gara. 2 kilometro egin ondoren, Euskal Herriko Meatzaritzaren Museora iritsiko gara, Gallartako Campodiego auzoan.

NOLA IRITSI

Bi ibilbideak abiapuntu desberdinetatik egin ditzakezu, esperientziaz zuk aukeratutako moduan eta ordenan goza dezazun. Biak elkarren osagarriak dira eta egun osorako plana eskaintzen dute.

1. ibilbidea Trapagarango La Escontrilla auzoan dagoen Larreinetako funikular-geltokian hastea gomendatzen dizugu. Garraio publikoan (Bizkaibussen edo Renfe Aldiriak sarearen C2 linean) zein ibilgailu pribatuan irits zaitezke hona. Garraio publikoan ere irits zaitezke Euskal Herriko Meatzaritzaren

Museora. Hainbat Bizkaibus geltoki daude museoaren inguruan, Gallarta auzoan, baita Renfe Aldiriak zerbitzuko geltokia ere (Gallarta), Bilbotik abiatutako C2 lineari dagokiona. Era berean, museora bizikletaz irits zaitezke; izan ere, Burdin Mendien Bide Berdea oso gertu igarotzen da, eta Gallarta Bilboko itsasadarreko udalerriekin eta eskaintzen dizkizugun turismo industrialeko beste bi ibilbideekin lotzen ditu (Burdina eta Itsasoa + Burdina eta Ura).

Autobusez

<https://www.bizkaia.eus/es/web/bizkaibus/lineas>

Trenez

Gallarta

📍 [43.319196, -3.067443]:
📍 <https://www.renfe.com/es/es/cercanias/cercanias-bilbao/horarios>

Trapagaran (parada Urioste)

📍 [43.307582, -3.040183]:
📍 <https://www.renfe.com/es/es/cercanias/cercanias-bilbao/horarios>

Ibilgailu pribatuan

Jakina, ibilgailu pribatuan etorri zere, eskualdean zehar modu askoz arinagoan mugitzeko aukera izango duzu.

Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoa

📍 [43.311463, -3.070415]:
📍 <https://maps.app.goo.gl/pbpXFr1C91kFDxgHA>

Larreinetako funikularra

📍 [43.301147, -3.042306]:
📍 <https://maps.app.goo.gl/EryNGNNqU3dudHmo6>

Zugaztietako meatze-herrixka

📍 [43.285923, -3.053904]:
📍 <https://maps.app.goo.gl/XYK7sgyXrzGLrSEL7>

BIZIKLETEN ALOKAIRUA ETA TXANGOAK:

Beroutes <https://beroutes.com/>

Urgebi Bikes <https://www.enkarterrbike.com/>

NAHITAEZKOAK

Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoa eta **Meatzaldea Ekoetxea** ingurumen-zentroa nahitaez bisitatu beharrekoak dira. Biak Gallartan daude, Concha 2.a meatze-hobi miresgarriaren aldamenean. Museoak eta Ekoetxeak meatzaritzaren historia eta jarduera industrialaren ondorioz paisaiak jasandako eraldaketa ezagutarazteko xedea dute. Horretarako, hainbat pieza, erreminta eta makinaz osatutako bilduma bikaina du Meatzaritzaren Museoa, baita Dolores Ibarruri buruzagi politikoari eskainitako gun e tematikoa ere, 1895ean Gallarta auzoan jaio baitzen "La Pasionaria" ospetsua. Museoan bisita gidatua egitea gomendatzen dugu (erreserba egin behar da).

Zugaztietako meatze-herrixka meatzaritzak utzitako ondare nabarmenetako bat da, eta Bizkaiko meatzaritza historikoaren auzunerik adierazgarriena. Ikusgarriak dira herrixkaren paisaiak: meatzeen ustiapena bertan behera gelditu zenean, lurpeko ura azalera azalera zuzenean, eta hainbat **meatze-putzu** sortu ziren inguruan, hala nola Hosti6n, Blondis eta Parkotxa direlakoak. Gaur egun aintzira zoragarriak dira.

Lugorri enpresak eta Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoa eskaintzen dituzten bisita gidatuei begiratu bat ematea gomendatzen dizugu.

Larreinetako funikularra 1926an inauguratu zuten, Zugaztietako meatze-herrixka Salvador del Vallerekin (gaur egungo Trapagaran) komunikatzeko. Ezinbesteko elementu bihurtu zen garraio berria Zugaztietan bizi ziren meatzarientzat. Haren balio historikoa eta soziala ikusita, Sailkatutako Kultura Ondasun izendatu zuten, monumentu-multzo kategoriarekin; bereziki aipatzekoak dira azpiegituran egin ziren diseinu-egokitzapenak. Ez izan zalantzarik eta zatoz Zugaztietara garraio berria honetan.

GOMENDIOAK

Eraman oinetako erosoak ibiltzeko.

Errespetatu ingurumena, bertako bizilagunak eta animaliak.

Gozatu naturaz zaratarik egin gabe eta presarik gabe.

Autoz bazoaz, gogoratu txirindulariek eta oinezkoek lehentasuna dutela.

Errespetatu zirkulazioaren arau orokorrak.

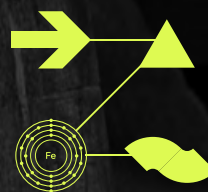

Kontuz ibili, batez ere tunelak eta zubibideak zeharkatzean.

Bizikletaz bazoaz, erabili beti kaskoa eta ibili kontu handiz ibilgailuekin partekatutako tartean.

**JATORRIA; MENDIA,
BURDINA ETA ITSASOA**
EL ORIGEN; MONTAÑA,
HIERRO Y MAR

www.visitenkarterri.com

Euskadi, anzolana, bien común

EUSKADI
BASQUE COUNTRY

Basque
INDUSTRIAL
TOURISM

Bizkaia
foru aldundia
diputación foral

IRON RIVER
INDUSTRIAL
TOURISM
IN BIZKAIA

enkartur
www.visitenkarterri.com